

Sygn. akt I A Ca 349/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 5 września 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Lublinie, I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący - Sędzia	SA Bożena Oworuszko
Sędzia:	SA Walentyna-Łukomska-Drzymała
Sędzia:	SA Jolanta Terlecka (spr.)
Protokolant	St. sekr. sąd. Dorota Kabala

po rozpoznaniu w dniu 5 września 2013 r. w Lublinie na rozprawie

sprawy z powództwa T. N., J. N., K. N. (1) i K. N. (2)

przeciwko (...) Spółce Akcyjnej w S.

o odszkodowanie i rentę

na skutek apelacji pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego w Lublinie

z dnia 8 lutego 2013 r., sygn. akt I C 372/11

I. oddala apelację;

II. zasądza od pozwanego (...) Spółki Akcyjnej w S. na rzecz powodów T. N., J. N., K. N. (1) i K. N. (2) kwoty po 675 (sześćset siedemdziesiąt pięć) zł tytułem kosztów postępowania apelacyjnego.

Sygn. akt I ACa 349/13

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w Lublinie wyrokiem z dnia 8 lutego 2013r. uwzględniając częściowo powództwo między innymi zasądził od (...) Spółce Akcyjnej w S.:

- tytułem odszkodowania odpowiednio na rzecz: T. N. kwotę 32.500 zł (pkt I), J. N. kwotę 30.000 zł (pkt II), K. N. (1) kwotę 22.500 zł (pkt III), K. N. (2) kwotę 30.000 zł (pkt IV) – wszystkie wymienione świadczenia z ustawowymi odsetkami od 15 sierpnia 2008r. do dnia zapłaty;
- tytułem renty odpowiednio na rzecz: T. N. kwotę 89 zł płatną miesięcznie od maja 2011r. do 30 czerwca 2012 r. i kwotę 129 zł płatną miesięcznie ostatniego dnia każdego miesiąca od lipca 2012 r., przy czym od lutego 2013

roku z ustawowymi odsetkami w przypadku uchybienia terminowi płatności (pkt IX), K. N. (2) kwotę 35,67 zł płatną miesięcznie od maja 2011r. do 28 lutego 2012r. i kwotę 20,92 zł płatną miesięcznie ostatniego dnia każdego miesiąca od marca 2012 r., przy czym od marca 2013 r. z ustawowymi odsetkami w przypadku uchybienia terminowi płatności (pkt X), J. N. kwotę 214 zł płatną miesięcznie do ostatniego dnia każdego miesiąca począwszy od maja 2011r., przy czym od lutego 2013r. z ustawowymi odsetkami w przypadku uchybienia terminowi płatności (pkt.XI);

- tytułem skapitalizowanej renty odpowiednio na rzecz: T. N. kwotę 1.744 zł (pkt XII), K. N. (2) kwotę 2.963,78 zł (pkt XIII), K. N. (1) kwotę 5.243,71 zł (pkt IV), J. N. kwotę 7.704 zł (pkt XV).

W pozostałej części oddalił powództwo (pkt XVI) i w punktach XVII-XIX orzekł o kosztach procesu i kosztach sądowych (k-301-302).

W zakresie istotnym ze względu na przedmiot zaskarżenia ograniczający się do świadczeń odszkodowawczych i rentowych Sąd Okręgowy ustalił, że w dniu 29 kwietnia 2008r. zginął w wypadku komunikacyjnym mąż i ojciec powodów - W. N.. Sprawcą tego wypadku, już za niego prawomocnie skazanym, był M. S., który miał polisę ubezpieczenia OC wykupioną w (...) Spółce Akcyjnej w S.. W. N. od 1987r. pozostawał w związku małżeńskim z T. N. i miał z niego troje dzieci: J. (urodzonego (...)), K. (urodzonego (...)) i K. (urodzonego (...)). Przed wypadkiem małżonkowie prowadzili wspólne gospodarstwo domowe, pomagali sobie w codziennych czynnościach związanych z prowadzeniem domu. Mąż T. N. czynnie uczestniczył w wychowaniu synów, na bieżąco przeprowadzał w domu konieczne naprawy i remonty. Powódka nie pracowała zawodowo, zajmowała się wychowaniem dzieci, natomiast koszty utrzymania rodziny ponosił W. N.. Prowadził on gospodarstwo rolne oraz wykonywał prace związane z naprawą i lakiernictwem pojazdów. Posiadał odpowiednio wyposażony warsztat i narzędzia potrzebne do usuwania zarówno drobnych, jak i poważniejszych usterek samochodowych. Warsztat prowadzony przez W. N. dobrze prosperował, zaś on sam cieszył się opinią dobrego mechanika. W. N. nie zarejestrował prowadzonej przez siebie działalności gospodarczej. Dochody, które osiągał z tego tytułu kształtowały się na poziomie 3.000 zł miesięcznie. Ponadto dorabiał sprowadzając okazjonalnie samochody z zagranicy z przeznaczeniem na sprzedaż. Sytuacja majątkowa rodziny była dobra, małżonkowie N. posiadali dwa samochody, maszyny rolnicze, wykańczali nowo wybudowany drugi dom; nie brakowało środków na utrzymanie ani na przyjemności dla dzieci – synowie posiadali np. komputer i quada. Śmierć W. N. znacznie pogorszyła sytuację życiową jego rodziny. Ponadto, negatywnie w sposób szczegółowo ustalony wpłynęła na stan emocjonalny i psychiczny wszystkich powodów. W chwili tragicznego wypadku K. N. (2) miał 9 lat, K. N. (1) 18 lat i uczęszczał do Technikum Mechanicznego w L.. Planował, że w przyszłości będzie prowadził razem z ojcem warsztat samochodowy, gdyż przed wypadkiem pomagał mu w dokonywaniu drobnych napraw pojazdów, oczekując, iż w ten sposób zdobędzie niezbędne umiejętności i doświadczenie. Po śmierci ojca ukończył szkołę, jednakże nie przystąpił do matury. Najstarszy syn zmarłego - J. N. jest osobą niepełnosprawną, całkowicie niezdolną do pracy, od wczesnego dzieciństwa cierpi na mutyzm selektywny. W związku z chorobą występują u niego zaburzenia osobowościowe, emocjonalne i społeczne.

Po śmierci W. N. sytuacja finansowa jego najbliższych uległa znacznemu pogorszeniu. Aby pozyskać pieniądze na doraźne potrzeby związane z utrzymaniem rodziny T. N. zmuszona była sprzedać samochód oraz maszyny rolnicze, które mąż nabył przed śmiercią. Obecnie powódka nie posiada stałego zatrudnienia, podejmuje dorywcze prace sezonowe, zmuszona jest korzystać z pomocy opieki społecznej. Powódka otrzymuje zasiłek rodzinny – aktualnie w wysokości 91 zł i dodatek do zasiłku z tytułu samotnego wychowywania małoletniego dziecka w wysokości 170 zł miesięcznie, ponadto zasiłek pielęgnacyjny na syna J. w kwocie 153 zł. Z tytułu dodatku do zasiłku rodzinnego powódka w okresie od maja 2008 r. do kwietnia 2011r. otrzymała 11.920 zł. Z Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, jako opiekun K. N. (2) otrzymuje rentę rodzinną na małoletnie dziecko w wysokości 386,16 zł (w okresie od maja 2011 r. do lutego 2012 r. renta wynosiła 356,66 zł). W okresie od sierpnia 2008 r. do kwietnia 2011r. otrzymała z tego tytułu 9.480,44zł. K. N. (1) wypłacono w okresie od sierpnia 2008 r. do sierpnia 2010r. rentę rodzinną w kwocie 1496,57 zł. J. N. przed 29 kwietnia 2008r. otrzymywał rentę socjalną, zaś po śmierci ojca nabył uprawnienie do renty rodzinnej, przy czym w takim przypadku świadczenia te nie kumulują się, lecz następuje ich zbieg i wypłacane jest jedno świadczenie. W dniu 15 lipca 2008r. powódka wystąpiła do (...) Spółki Akcyjnej w S. o wypłatę odszkodowania

w kwotach po 80.000 zł na swoją rzecz oraz na rzecz małoletniego K. N. (2) oraz w kwotach po 50.000 zł na rzecz J. N. i K. N. (1). Jednocześnie wniosła o przyznanie renty w wysokości po 500 zł miesięcznie na rzecz małoletniego K. N. (2) oraz niepełnosprawnego J. N.. Następnie pismem z dnia 19 grudnia 2008 r. rozszerzyła roszczenie o przyznanie renty w wysokości po 500 zł miesięcznie na swoją rzecz oraz na rzecz K. N. (1). Pismem z 6 lipca 2009 r. pozwany poinformował powodów o przyznaniu odszkodowania dla T. N. i dla K. N. (1) po 7.500 zł oraz dla K. N. (2) i J. N. po 10.000 zł, tytułem znacznego pogorszenia ich sytuacji życiowej, wskazując, iż wymienione kwoty stanowią pełne rozliczenie szkód.

Ustaleń tych Sąd Okręgowy dokonał w oparciu o bliżej powoływane dowody, po przeanalizowaniu których doszedł do przekonania, że powództwo w zasadniczej części zasługuje na uwzględnienie. Wyjaśnił szczegółowo zasadę odpowiedzialności pozwanego, która nie była kwestionowana.

Wskazał, iż powodowie domagali się tytułem odszkodowania za znaczne pogorszenie ich sytuacji życiowej odpowiednio kwot: T. N. 72.500 zł, J. N. 40.000 zł, K. N. (1) 42.500 zł i K. N. (2) 70.000 zł z ustawowymi odsetkami od 4 sierpnia 2008r. do dnia zapłaty – na podstawie art. 446 § 3 k.c. Przytaczając ten przepis Sąd wyjaśnił, że odszkodowanie w nim przewidziane obejmuje szkody majątkowe, których nie uwzględnia się przy zasądzeniu renty (art. 446 § 2 k.c.). Szkody te wyrażają się w ogólnym, znacznym pogorszeniu warunków życiowych, w jakich znaleźli się najbliżsi członkowie rodziny zmarłego. Powoduje ono nie tylko uszczerbek w aktualnej sytuacji materialnej, ale również w możliwości polepszenia warunków życiowych w przyszłości i w ograniczeniu planów życiowych. Nie chodzi tu przy tym o przyznanie odszkodowania za same tylko cierpienia związane ze śmiercią osoby najbliższej. Ocena „znacznego pogorszenia” zależna jest bowiem od rozmiarów ujemnych następstw natury majątkowej wywołanych przez śmierć osoby najbliższej. Przesłanką zasądzenia odszkodowania jest zatem wystąpienie znacznego pogorszenia sytuacji życiowej najbliższych członków rodziny zmarłego. Ocena, czy żądanie to jest uzasadnione wymaga ustalenia, jaka była sytuacja życiowa rodziny zmarłego przed wypadkiem oraz czy i o ile uległa ona pogorszeniu na skutek jego śmierci. Podkreślił, że pogorszenia sytuacji życiowej, o której mowa w art. 446 § 3 k.c. nie można sprowadzać do prostego zmniejszenia dochodów lub zwiększenia wydatków najbliższych członków rodziny zmarłego. Szkody majątkowe prowadzące do znacznego pogorszenia bieżącej lub przyszłej sytuacji życiowej osoby najbliższej zmarłemu są bowiem często nieuchwytnie lub trudne do obliczenia. Odwołując się do stosownego orzecznictwa Sądu Najwyższego argumentował, że znaczne pogorszenie sytuacji życiowej obejmuje niekorzystne zmiany bezpośrednio w sytuacji materialnej najbliższych członków rodziny zmarłego, jak też zmiany w sferze dóbr niematerialnych, które rzutują na ich sytuację materialną. Sam ból, poczucie osamotnienia, krzywdy i zawiedzionych nadziei po śmierci osoby bliskiej nie stanowią ścisłej podstawy do żądania odszkodowania (stanowią bowiem podstawę do przyznania stosownego zadośćuczynienia). Jeżeli jednak te negatywne emocje wywołały chorobę, osłabienie aktywności życiowej i motywacji do przezwyciężenia trudności dnia codziennego, to bez szczegółowego dociekania konkretnych zdarzeń lub stopnia ich prawdopodobieństwa, można, na zasadzie domniemania faktycznego, przyjąć, że pogorszyły one dotychczasową sytuację życiową osoby z najbliższego kręgu rodziny zmarłego (art. 231 k.p.c.). Przy ocenie zasadności odszkodowania należy mieć na uwadze kwestie związku przyczynowego między śmiercią osoby najbliższej, a pogorszeniem się sytuacji życiowej. Pogorszenie się sytuacji musi być obiektywnym i przyczynowo uzasadnionym wynikiem śmierci osoby najbliższej, a nie wynikać tylko z subiektywnych reakcji i ich życiowych konsekwencji.

W ocenie Sądu pierwszej instancji powodowie wykazali, iż na skutek tragicznej śmierci W. N. ich sytuacja życiowa uległa znacznemu pogorszeniu. W chwili śmierci W. N. był osobą w pełni zdrową, w sile wieku, stąd najbliżsi jeszcze przez długie lata mogliby liczyć na jego wsparcie, pomoc i osobiste starania w zapewnieniu rodzinie jak najlepszych warunków życia. Jego śmierć spowodowała znaczne pogorszenie sytuacji życiowej powodów. Powódka utraciła wsparcie ze strony męża oraz jego pomoc w codziennych sytuacjach życiowych. Nadto śmierć męża wpłynęła na znaczne pogorszenie się jej sytuacji materialnej i osobistej. Utraciła realną możliwość stabilizacji warunków życiowych oraz ich realnego polepszenia. Przed tragicznym wypadkiem T. N. zajmowała się prowadzeniem domu i wychowaniem dzieci, nie pracowała zawodowo, dlatego też po śmierci męża znalazła się w bardzo trudnej sytuacji życiowej. Zmarły był osobą przedsiębiorczą i zaradną, potrafił znaleźć dodatkowe źródła zarobkowania. Poza prowadzeniem warsztatu samochodowego, zajmował się również gospodarstwem rolnym. Dbał, aby w domu systematycznie

przeprowadzane były remonty i konieczne naprawy. Pomagał również T. N. w czynnościach związanych z opieką nad niepełnosprawnym synem J.. W wyniku przedmiotowego zdarzenia powódka zmuszona była i jest nadal ponosić dodatkowe koszty związane z leczeniem, bowiem tragiczny wypadek spowodował u niej zaburzenia lękowo-depresyjne. Wskazane zaburzenia emocjonalne potencjalnie mają charakter odwracalny, jednakże objawy te są na tyle nasilone, że stanowią obiektywną i długotrwałą szkodę w stanie psychicznym powódki. Regularnie korzysta ona z pomocy psychologicznej, przyjmuje środki przeciwdepresyjne i ponosi związane z tym koszty. Aby pozyskać pieniądze na doraźne potrzeby związane z utrzymaniem rodziny T. N. zmuszona była sprzedać samochód oraz maszyny rolnicze, które mąż nabył przed śmiercią. Po śmierci W. N. pogorszeniu uległa również sytuacja życiowa jego dzieci. Zmarły dawał synom oparcie i przyczyniał się do zaspokajania również tych potrzeb rodziny, które nie wynikały wprost z jego obowiązku alimentacyjnego. K. N. (1) pomagał ojcu przy pracach związanych z naprawami pojazdów. Oczekiwał, iż pracując z ojcem uda mu się zdobyć niezbędne umiejętności i doświadczenie, aby w przyszłości prowadzić własną działalność z zakresu mechaniki pojazdów. W dacie śmierci ojca uczęszczał do Techniku Mechanicznego w L.. Po śmierci ojca ukończył szkołę, lecz nie przystąpił do matury. Obecnie jest osobą bezrobotną. Pogorszenie sytuacji życiowej szczególnie dotknęło również małoletniego K. N. (2). Wypadek wpłynął negatywnie również na sytuację życiową J. N.. Od dzieciństwa jest on osobą niepełnosprawną, cierpi na mutyzm selektywny, z którym wiążą się zaburzenia społeczne, emocjonalne i osobowościowe. Zmarły dawał swojej rodzinie oparcie i poczucie życiowej stabilizacji. Nie zarejestrował on prowadzonej przez siebie działalności gospodarczej, jednak Sąd nie miał wątpliwości, iż osiągnięte przez niego dochody umożliwiały jego najbliższemu egzystencję na dobrym poziomie oraz pozwalały na stworzenie warunków do wychowania i edukacji dzieci. Gdyby W. N. żył zarówno jego żona, jak i synowie mieliby istotne wsparcie tak pod względem finansowym jak i w zakresie pomocy w rozmaitych życiowych sytuacjach. Powodowie mieli zabezpieczoną przyszłość w postaci stałych dochodów oraz pomocy męża i ojca. Zmarły pracował i osiągał z tego tytułu miesięczne dochody w wysokości 3.000 zł. Obecnie powódka nie ma stałej pracy, otrzymuje z Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w K. zasiłek rodzinny w kwocie 91 zł, dodatek do zasiłku z tytułu samotnego wychowywania dziecka w wysokości 170 zł miesięcznie oraz zasiłek pielęgnacyjny na syna J. w kwocie 153 zł. Na utrzymanie małoletniego syna – K., T. N. otrzymuje z Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego rentę rodziną w wysokości 386,16 zł. J. N. otrzymują rentę socjalną wypłacaną w zbiegu z rentą rodziną w wysokości 659,34 zł. Natomiast K. N. (1) podejmuje prace dorywcze i nie posiada stałego zatrudnienia.

Ustalając wysokość odszkodowania Sąd wskazał na wypracowane w tym zakresie przez judykaturę i praktykę ogólne zasady uznając, że stosownym odszkodowaniem będą kwoty po 80.000 zł na rzecz powódki i małoletniego K. N. (2) oraz kwoty po 60.000 zł na rzecz K. N. (1) i J. N.. Uwzględniając pięćdziesięcioprocentowe przyczynienie się W. N. (art. 362 k.c.) oraz fakt, iż pozwany wypłacił już powodom kwoty po 10.000 zł na rzecz K. N. (2) i J. N. oraz kwoty po 7.500 zł na rzecz T. N. i K. N. (1) – zasądził na rzecz powódki kwotę 32.500 zł (40.000 – 7.500), na rzecz K. N. (2) 30.000 zł (40.000 – 10.000), na rzecz J. N. 20.000 zł (30.000 – 10.000) oraz na rzecz K. N. (1) 22.500 zł (30.000 – 7.500). Ponad te kwoty żądanie odszkodowania zostało oddalone.

W ocenie Sądu Okręgowego powodowie wykazali, że zmarły pomagał w utrzymaniu i zaspokajaniu bieżących potrzeb rodziny. W. N. był osobą zdrową, w sile wieku, w chwili śmierci miał 41 lat, a więc okres, w którym mógł być aktywny zawodowo do osiągnięcia wieku emerytalnego mógł wynosić jeszcze co najmniej 24 lata. W tym okresie pracą i pomocą przyczyniłby się do zaspokajania potrzeb powodów. Według Sądu pierwszej instancji pogorszenie sytuacji życiowej najdotkliwiej odczuła powódka oraz najmłodszy z synów, stąd zróżnicowanie kwoty odszkodowań należnych powodom. Śmierć W. N. sprawiła, iż powódka utraciła życiową stabilizację oraz wsparcie ze strony męża. Żona zmarłego nie pracowała zawodowo, pozostając na jego utrzymaniu. Obecnie to na powódce spoczywa cały ciężar związany z wychowywaniem małoletniego K. N. (2) oraz niepełnosprawnego syna J. N.. Utrata męża, jedynego żywiciela rodziny wywołała wstrząs ekonomiczny, obniżenie stopy życiowej powódki. Ze względu na dużą liczbę obowiązków powódka ma trudności ze znalezieniem stałej pracy, aktualnie jest osobą bezrobotną i utrzymuje się ze świadczeń uzyskiwanych z Ośrodka Pomocy Społecznej. Natomiast K. N. (2) wychowuje się bez materialnego wsparcia ojca, co w sposób oczywisty ogranicza jego szanse na dobry start w dorosłe życie. Zerwanie więzi emocjonalnych z ojcem w tak młodym wieku oraz utrata naturalnego oparcia stwarzają wystarczającą podstawę domniemania, że jego dalszy rozwój nie będzie przebiegał tak pozytywnie, jak wówczas gdyby ojciec żył. Najdłużej też W. N. byłby

zobowiązany do alimentacji najmłodszego syna. Przyjmując, na podstawie doświadczenia życiowego, że alimentacja ta trwałaby do 25 roku życia, gdyż zwykle do tego wieku dzieci uczą się, studiują i usamodzielniają – to syna K., jeszcze przez 16 lat mógłby liczyć na finansowe wsparcie ze strony ojca. Na tle poczynionych ustaleń faktycznych nieznacznie lepiej przedstawia się sytuacja pozostałych powodów. K. N. (1) w chwili śmierci ojca był już osobą dojrzałą, a więc posiadającą lepszą zdolność adaptacji do zmienionych warunków. Utrata naturalnego wsparcia ze strony ojca spowodowała jednak u niego brak aktywności i brak chęci do podejmowania działania. Także najstarszy syn zmarłego J. N. dotkliwie odczuł utratę oparcia ze strony W. N.. Był on silnie związany z ojcem, lubił spędzać z nim czas, czuł się przez niego doceniany. Utracił również wsparcie finansowe, z którego korzystał za życia ojca. W tym stanie rzeczy Sąd uznał, iż należne powodom stosowane odszkodowania odpowiadają wskazanym wyżej kwotom, które są w pełni adekwatne i usprawiedliwione. Żądanie zasądzenia ustawowych odsetek uzasadnił art. 481 k.c.

Jeśli chodzi o świadczenia rentowe Sąd Okręgowy miał na uwadze, że T. N., K. N. (2) i J. N. domagali się zasądzenia z tego tytułu kwot po 500 zł miesięcznie od dnia wniesienia pozwu z ustawowymi odsetkami od tych rat, które zostaną zasądzone po dniu wyroku. Zgodnie z treścią art. 446 § 2 k.c. osoba, względem której ciążył na zmarłym ustawowy obowiązek alimentacyjny, może żądać od zobowiązanego do naprawienia szkody renty obliczonej stosownie do potrzeb poszkodowanego oraz do możliwości zarobkowych i majątkowych zmarłego przez czas prawdopodobnego trwania obowiązku alimentacyjnego. Takiej samej renty mogą żądać inne osoby bliskie, którym zmarły dobrowolnie i stale dostarczał środków utrzymania, jeżeli z okoliczności wynika, że wymagają tego zasady współżycia społecznego. Z kolei wedle art. 27 k.r.o. oboje małżonkowie są obowiązani, każdy według swych sił oraz możliwości zarobkowych i majątkowych, przyczyniać się do zaspokajania potrzeb rodziny, którą przez swój związek założyli. Zadośćuczynienie temu obowiązkowi może polegać także, w całości lub w części, na osobistych staraniach o wychowanie dzieci i na pracy we wspólnym gospodarstwie domowym. Rodzice obowiązani są do świadczeń alimentacyjnych względem dziecka, które nie jest jeszcze w stanie utrzymać się samodzielnie, chyba że dochody z majątku dziecka wystarczają na pokrycie kosztów jego utrzymania i wychowania (art. 133 k.r.o.).

Sąd posiłkując się orzecznictwem Sądu Najwyższego wskazał, że przy ustalaniu wysokości renty wyrównawczej przewidzianej w art. 446 § 2 k.c. sąd musi dokonać oceny nie tylko rzeczywiście uzyskiwanych przez zmarłego dochodów, ale także uwzględnić jego „możliwości zarobkowe”. Ocena możliwości zarobkowych musi być przy tym oparta na realnych podstawach. Sąd musi zatem z dużym stopniem prawdopodobieństwa ustalić, że określone dochody zostałyby osiągnięte przez zmarłego. Celem renty odszkodowawczej, o jakiej mowa w art. 446 § 2 k.c., jest naprawienie szkody polegającej na tym, że uprawniony do alimentów nie może ich uzyskać wobec śmierci zobowiązanego. W wypadku śmierci jednego z małżonków powodującej zmniejszenie się dochodu przeznaczonego na pokrycie potrzeb pozostałych członków rodziny, każdy z nich uzyskuje indywidualne roszczenie o zasądzenie renty, która zgodnie z jej kompensacyjnym charakterem przywróci naruszoną równowagę i wyrówna uszczerbek w możliwościach zaspokajania na równej stopie ich potrzeb o charakterze alimentacyjnym.

W. N. utrzymywał powódkę i ponosił również koszty utrzymania synów. Uzyskiwał dochody w kwocie około 3.000 zł miesięcznie. Z punktu widzenia zasadności uprawnień powodów do renty nie ma znaczenia fakt, iż dochody zmarłego nie były opodatkowane (pochodziły z tzw. „pracy na czarno”). Fakt ten ma natomiast wpływ na wysokość renty. Odnosząc się do kryteriów możliwości zarobkowych zobowiązanego zauważył, iż zgodnie z poglądem wyrażonym w literaturze przy ustalaniu wysokości renty powinna być brana pod uwagę hipotetyczna wysokość świadczeń alimentacyjnych, do jakich byłby zobowiązany zmarły, a nie wysokość alimentów świadczonych przez zobowiązanego do chwili śmierci. Sąd musi uwzględnić hipotetyczne możliwości zarobkowe zmarłego biorąc pod uwagę możliwości na rynku pracy, kształtowanie się wynagrodzenia w danej dziedzinie, zakres kwalifikacji zawodowych zmarłego.

W. N., prowadząc niezarejestrowaną działalność, polegającą na dokonywaniu napraw pojazdów, uzyskiwał nieopodatkowane dochody w kwocie około 3.000 zł miesięcznie. W tym przypadku podstawą ustalenia wysokości należnej powodom renty są dochody zmarłego po opodatkowaniu i odliczeniu składek na ubezpieczenie społeczne. Dochód netto W. N. wynosiłby 2.140. T. N. nie pracowała, natomiast K. N. (1) kontynuował naukę. Tym samym średni dochód na osobę wyniósłby około 428 zł miesięcznie (2.140:5). W ocenie Sądu pierwszej instancji jest to kwota,

która odpowiada możliwościom zarobkowym zmarłego wskazanym w art. 446 § 2 k.c. Sąd ten nie znalazł podstaw do przyjęcia, iż w przyszłości dochody zmarłego byłyby mniejsze. W tych warunkach oraz mając na względzie fakt, iż aktualnie powódka nadal pozostaje osobą bezrobotną, w wyniku śmierci W. N., nastąpiło zmniejszenie dochodów rodziny o około 2.140 zł miesięcznie. Sąd miał też na uwadze, iż kodeks rodzinny i opiekuńczy statuuje zasadę równej stopy życiowej rodziców i dzieci, od chwili urodzenia się dziecka rodzice zobowiązani są zapewnić mu utrzymanie na takiej samej stopie, na jakiej sami żyją. Biorąc za podstawę wysokość ostatnio uzyskiwanych zarobków przez zmarłego przed jego śmiercią oraz uwzględniając fakt, że powódka w dalszym ciągu pozostaje bez pracy i zajmuje się wychowaniem małoletnich K. N. (2) oraz opieką nad niepełnosprawnym J. N. Sąd przyjął, iż T. N. mogłaby liczyć na wsparcie finansowe ze strony jej zmarłego męża kwotą 428 zł miesięcznie. Powódka otrzymuje dodatek do zasiłku z tytułu samotnego wychowywania dziecka od maja 2011r. do 30 czerwca 2012r. w wysokości 250 zł miesięcznie i od lipca 2012r. w wysokości 170 zł miesięcznie. Kwoty te uwzględnił przy ustalaniu należnej renty, ponieważ gdyby mąż powódki żył, nie byłaby uprawniona do otrzymywania wskazanego świadczenia. Zasiłek rodzinny (obecnie w wysokości 91 zł) jest wypłacany powódce niezależnie od tego zdarzenia. Po uwzględnieniu przyczynienia się zmarłego do powstania szkody wynoszącego 50%. należna renta zamyka się kwotą 89 zł w okresie od maja 2011r. do 30 czerwca 2012r. i kwotą 129 zł w okresie od lipca 2012r.

T. N. domagała się również zasądzenia od pozwanego kwoty 18.500 zł tytułem renty skapitalizowanej za okres od 29 kwietnia 2008r. do 30 kwietnia 2011r., to jest za 37 miesięcy i żądanie to Sąd częściowo uwzględnił. Pomiął rentę za kwiecień 2008r. skoro wypadek zdarzył się już w samym końcu tego miesiąca, tym samym powyższy okres wyniósł 36 miesięcy. Podstawa renty za ten okres to $428 \text{ zł} \times 36 = 15.408$. Sąd odjął uzyskany przez powódkę dodatek do zasiłku z tytułu samotnego wychowywania dziecka, przedstawiając szczegółowe wyliczenia dające w efekcie kwotę 11.920 zł, która pomniejszona o przyczynienie się dała należną kwotę renty skapitalizowanej za ten okres $1.744 \text{ zł} [(15.408 \text{ zł} - 11.920 \text{ zł}) \times 50\%$ Posługując się tą samą metodą i przyjmując za podstawę kwotę 428 zł Sąd Okręgowy wyliczył renty bieżące i skapitalizowane dla pozostałych powodów.

Jako podstawę orzeczenia w przedmiocie zasądzonych odsetek ustawowych Sąd powołał art. 481 § 1 i 2 k.c. i art. 817 § 1 k.c., zaś orzeczeń o kosztach sądowych i kosztach procesu odpowiednio art. 113 ust. 1 ustawy z dnia 28 lipca 2005r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz art. 100 k.p.c. (k-316-334).

Pozwany w apelacji od tego wyroku, zaskarżając go częściowo, a mianowicie w zakresie zasądzonych odszkodowań ponad kwoty odpowiednio: 16.250 zł (pkt. I), 15.000 zł (pkt. II), 11.250 zł (pkt. III), 15.000 zł (pkt. IV) oraz rent w całości (pkt. IX- XV), zarzucił:

1) naruszenie następujących przepisów prawa materialnego:

a) art. 446 § 3 k.c. w związku z art. 824 § 1 k.c. oraz art. 34 § 1 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych poprzez niewłaściwe zastosowanie oraz błędną wykładnię i przyjęcie, iż pojawiły się w sprawie przesłanki warunkujące zasądzenie odszkodowania, tj. że nastąpiło znaczne pogorszenie sytuacji życiowej powodów,

b) art. 6 k.c. w związku z art. art. 446 § 3 k.c. przez przyjęcie, że powodowie udowodnili, iż zaistniałe okoliczności przemawiają za uznaniem pogorszenia ich sytuacji życiowej w stopniu znacznym,

c) art. 446 § 2 k.c. poprzez niewłaściwą subsumpcję oraz przyjęcie, iż zachodzą w sprawie przesłanki do zasądzenia renty,

2) istotne naruszenie następujących przepisów postępowania, które miało wpływ na wynik sprawy:

a) art. 233 § 1 k.p.c. przez dowolne ustalenie i przyjęcie sprzeczne z zasadami doświadczenia życiowego i logicznego rozumowania, iż śmierć męża - ojca oraz przeżywanie żałoby wpłynęło jakościowo i czasowo na ograniczenie aktywności życiowej i zawodowej powodów, zaś uszczerbek majątkowy oscyluje wokół zasądzonych kwot,

b) art. 233 k.p.c. poprzez dowolne założenie i przyjęcie, iż zmarły łożyłby regularnie na rzecz powodów kwoty w wysokości 428 zł miesięcznie oraz, że przyczyniał się on we wskazanym przez Sąd zakresie do utrzymywania rodzinnego gospodarstwa,

c) art. 3 (in fine) k.p.c. poprzez to, iż Sąd naruszając zasadę kontradiktoryjności sporu, pominął obowiązek spoczywający na stronie powodowej odnośnie wyjaśnienia istotnych okoliczności sprawy oraz przedstawienia przez nią odpowiednich dowodów,

d) art. 328 § 2 k.p.c. poprzez nienależyte wskazanie podstawy faktycznej rozstrzygnięcia tj. dowodów, na których Sąd pierwszej instancji się oparł oraz faktów, które uznał za udowodnione,

3) błąd w ustaleniach faktycznych:

a) przez błędne określenie rzeczywistego „wkładu” zmarłego ojca i męża w sferę materialną (możliwości zarobkowe) jak i niematerialną powodów,

b) przez przyjęcie, że powodowie otrzymywali dodatkowe środki pieniężne od zmarłego, które wynikały z tzw. „niezaksięgowanej” działalności gospodarczej;

Wskazując na powyższe pozwany wniósł o zmianę wyroku odpowiednio w punktach I, II, III, IV poprzez oddalenie powództwa ponad zaskarżone kwoty odszkodowań i w punktach IX, X, XI, XII, XIII, XIV, XV poprzez oddalenie powództwa w całości oraz zasądzenie od powodów na jego rzecz kosztów postępowania apelacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego wraz z należną opłatą skarbową od udzielonego pełnomocnictwa procesowego, według norm przepisanych; ewentualnie o uchylenie wyroku i przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania (k-337-344).

Powodowie w odpowiedzi na apelację wnieśli o jej oddalenie w całości

oraz zasądzenie od pozwanego na ich rzecz kosztów postępowania odwoławczego, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm prawem przepisanych (k-362-365).

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja jest bezzasadna, pomimo mnogości podniesionych w niej zarzutów żaden z nich nie zasługuje na uwzględnienie i nie może w związku z tym prowadzić do skutecznego wzruszenia zaskarżonego wyroku, który w ocenie Sądu odwoławczego jest prawidłowy.

Przede wszystkim podniesione w apelacji zarzuty są oderwane od rzeczywistej treści uzasadnienia zaskarżonego wyroku spełniającego wymogi art. 328 § 2 k.p.c., w którym Sąd Okręgowy poczynił bardzo szczegółowe ustalenia co do wszystkich istotnych dla rozstrzygnięcia okoliczności. Mają one pełne oparcie w zgromadzonym materiale dowodowym, który Sąd poddał ocenie odpowiadającej wszelkim kryteriom art. 233 § 1 k.p.c. Dlatego Sąd odwoławczy wszystkie te ustalenia podziela i przyjmuje za podstawę swojego rozstrzygnięcia, podobnie jak dokonał na ich podstawie ocenę prawną.

Apelację zaś ocenia jako polemiczną. Wszystkie jej wywody ostatecznie sprowadzają się do oceny, czy w świetle zgromadzonego materiału dowodowego zasądzone na rzecz poszczególnych powodów odszkodowania są „stosowne” jak wymaga tego przepis art. 446 § 3 k.c., czy też jak utrzymuje ubezpieczyciel są rażąco wygórowane oraz czy zasądzono na ich rzecz renty z naruszeniem art. 446 § 2 k.c., gdyż skarżący kwestionuje ustalenie, że zmarły W. N. uzyskiwał ze swojej działalności dochody około 3.000 zł miesięcznie, a te stanowiły podstawowe źródło utrzymania rodziny. Apelujący zakłada przy tym, że brak dowodów z dokumentów, niezaewidencjonowanie działalności gospodarczej ma takie ustalenie podważać. Dyskredytuje on jednocześnie zeznania świadków posługujących się stwierdzeniami, że zeznawali „z grzeczności”, „spokrewnione tudzież zaprzyjaźnione z rodziną osoby”. Natomiast świadkowie J. M. (k-135-135v), T. S. (k-136-136v) i Z. M. (k-135v-136) nie są w żaden sposób spokrewnieni z powódką

i jej rodziną. Sąd trafnie obdarzył ich zeznania wiary jako korespondujące ze sobą nawzajem, tworzące logiczną i spójną całość oraz wzajemnie się uzupełniające. Podkreślił właśnie przy tym, że świadkowie ci są osobami obcymi dla stron i niezainteresowanymi wynikiem postępowania. Z racji sąsiedztwa i znajomości ze zmarłym W. N. znali sytuację rodziny przed jego śmiercią i po zdarzeniu oraz korzystali z jego usług samochodowych. Sąd Apelacyjny nie znajduje racjonalnych podstaw do odmiennej oceny tych dowodów. Dają one pewien obraz funkcjonowania rodziny N. przed i po wypadku.

Słuszny jest też wniosek Sądu Okręgowego, że wysokość dochodów zmarłego znajduje potwierdzenie również w zasadach doświadczenia życiowego. To argumentacja apelującego jest od nich zdecydowanie oderwana. Jest bowiem poza sporem, co także wyeksponował Sąd pierwszej instancji, że powódka od wielu lat nie pracowała zawodowo. Zatem w jej małżeństwie, z dość długim już stażem, funkcjonował taki model rodziny, że jej utrzymanie spoczywało na W. N., a żona zajmowała się domem i wychowywaniem synów oraz pomagała mężowi w pracach w gospodarstwie rolnym. W. N. nie tylko w zeznaniach powodów ale obcych w/w świadków jawi się jako osoba zaradna, bardzo pracowita, dbająca o swoją rodzinę i zapewniająca jej życie na dość dobrym poziomie. Nic nie wskazuje na to by małżonkowie N. mieli jakieś długi. Przeciwnie, o ich życiu na dość przyzwoitym poziomie świadczy to, że posiadali samochody, maszyny rolnicze, wykańczali nowo wybudowany drugi dom. Nie brakowało im więc środków na utrzymanie ani na zakup dla dzieci komputera czy quada, jak też na ich wyjazdy wakacyjne.

Nie wymaga szerszego komentarza co dla żony i dzieci oznacza śmierć W. N.. T. N. owdowiała w wieku 42 lat, a ich synowie utracili ojca, który był pod każdym względem ostoją tej rodziny. Sąd Apelacyjny podziela wszystkie ustalenia Sądu Okręgowego które obrazują znaczne pogorszenie się sytuacji życiowej w tej rodzinie w porównaniu do stanu sprzed śmierci W. N.. T. N. zmuszona była sprzedać samochody i maszyny rolnicze, większość gruntów rolnych wydzierżawiała. Jak wynika z jej zeznań żyje z synami na bardzo skromnym poziomie. Nie stać ją na ich wyjazdy wakacyjne czy nawet na kupowanie takiej żywności na jaką mogła sobie pozwolić na za życia W. N.. Praktycznie nie ma ona możliwości podjęcia pracy zarobkowej, ponieważ sprawuje bezpośrednią opiekę nad niepełnosprawnym synem. Niezależnie od tego w sytuacji gdy przez szereg lat nie pracowała, trudno oczekiwać by w realiach rynkowych w jej otoczeniu i w jej wieku bez większego doświadczenia zawodowego znalazła pracę.

Absolutnie nieuprawniona jest też teza skarżącego jakoby Sąd przy ustalaniu wysokości odszkodowania oparł się wyłącznie na przesłankach „niematerialnych”.

Tam gdzie wchodzi w grę ocena sytuacji majątkowej w rodzinie N. przed wypadkiem, Sąd Apelacyjny stoi na stanowisku, że sam brak dokumentów obrazujących dochody z niezaewidencjonowanej działalności gospodarczej W. N. nie jest przeszkodą do ich ustalenia za pomocą innych środków dowodowych, o ile strona zaoferuje wiarygodne dowody na tę okoliczność. A tak właśnie było w rozpoznawanej sprawie. W. N. rzeczywiście zarabkował w tzw. szarej strefie, co w realiach dzisiejszego rynku gospodarczego oraz rynku pracy nie jest zjawiskiem odosobnionym. Okoliczność tę jednak Sąd Okręgowy miał na uwadze, ostatecznie za podstawę wyliczonych świadczeń brał dochód netto, a wyliczając średnią na osobę w tej rodzinie sprzed wypadku uwzględniał też osobę zmarłego. Niezrozumiałe są więc zastrzeżenia pozwanego w tym zakresie.

Reasumując, w ocenie Sądu odwoławczego Sąd Okręgowy bez naruszenia wskazanych w apelacji przepisów prawa procesowego i materialnego w sposób wnikliwy ustalił stan faktyczny, prawidłowo ocenił zgromadzony materiał i wywiódł z niego słuszne wnioski tak o znacznym pogorszeniu sytuacji życiowej powodów w rozumieniu art. 446 § 3 k.c., jak i uprawnieniach rentowych każdego z powodów (art. 446 § 2 k.c.), a w konsekwencji i o rozmiarze wszystkich świadczeń. W uzasadnieniu swojego wyroku Sąd ten bardzo dokładnie opisał okoliczności, które zdecydowały o zasądzeniu poszczególnych kwot i zbyteczne jest powielanie tej argumentacji w sytuacji gdy Sąd Apelacyjny ją w całości podziela i została już w szerokim zakresie przytoczona.

Mając zatem na uwadze powyższe wywody, Sąd odwoławczy nie podzielając żadnego z zarzutów podniesionych przez pozwanego w apelacji oddalił ją jako bezzasadną na podstawie art. 385 k.p.c.

Wobec takiego wyniku sporu w instancji odwoławczej w uwzględnieniu wniosku powodów Sąd obciążył skarżącego obowiązkiem zwrotu poniesionych kosztów zastępstwa adwokackiego według stawki minimalnej stosownie do art. 98 § 1 i 3 k.p.c. w związku z § 6 pkt 6 i § 13 ust 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (tekst jednolity: Dz. U. Nr 461 z 2013r.).

Z tych wszystkich względów i na podstawie wyżej powoływanych przepisów Sąd Apelacyjny orzekł jak w sentencji wyroku.